

Ordu Yöresi Halk İnanışlarında Doğum ve Ölüm

Birth and Death in the Folk Beliefs of Ordu Region

Şir Muhammed Duali

Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi
Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı
Tokat | Türkiye
muhammed.duali@gop.edu.tr

Assoc. Prof., Tokat Gaziosmanpaşa University
Faculty of Islamic Sciences
Department of History of Religions
Tokat | Turkey
orcid.org/0000-0003-0136-1214

Abdulkadir Engin

Doktora Öğr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Dinler Tarihi Ana Bilim Dalı
Samsun | Türkiye
kadir_engin71@hotmail.com

PhD Student, Ondokuz Mayıs University
Department of History of Religions
Samsun | Turkey
orcid.org/0000-0002-5589-0528

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi | 11 Mayıs 2020
Kabul Tarihi | 13 Haziran 2020
Yayın Tarihi | 15 Haziran 2020

Article Types | Research Article
Received | 11 May 2020
Accepted | 13 June 2020
Published | 15 June 2020

Bu makale, 2019'da tamamlanan *Ordu Yöresi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi* isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

This article was produced from the master thesis completed in 2019 entitled *Evaluation of the Folk Beliefs of the Ordu Region in Terms of History of Religions*. (Tokat Gaziosmanpaşa University, Master Thesis, 2019).

Atıf | Cite as

Duali, Şir Muhammed - Engin, Abdulkadir. "Ordu Yöresi Halk İnanışlarında Doğum ve Ölüm [Birth and Death in the Folk Beliefs of Ordu Region]". *Tokat İlmîyat Dergisi* 8/1 (Haziran 2020), 299-319.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.3894601>

İntihal | Plagiarism

Bu makale, iThenticate aracılığıyla taranmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir. This article, has been scanned by iThenticate and no plagiarism has been detected.

Copyright ©

Published by Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Islamic Sciences.
Tokat | Turkey.

<https://dergipark.org.tr/ilmiyat>

Ordu Yöresi Halk İnanışlarında Doğum ve Ölüm

Öz: Ordu'nun tarih öncesi dönemlerine dair bulgular, yörede mevcut insan izlerinin Paleolitik Çağ'ın sonrasına denk geldiğini göstermektedir. Bu nedenle yöre, kültürel açıdan zengin bir mirasa sahiptir. Bu mirasın önemli bir bölümünü halk inançları oluşturmaktadır. Her ne kadar halk inançları ve birtakım uygulamalar İslam'ın inanç çizelgesi bakımından şirk, hurafe veya bid'at olarak görülüyorsa da bu bir milletin kültürüne, yaşam tarzına, adet ve an'anelerine dair önemli bilgilere vakıf olmak bakımından son derece önemli bir unsurdur. Bundan dolayı halk inanışı, Türk kültürünün geçmişi ile bugünü arasında önemli bir köprü görevi üstlenmiş durumdadır. Ordu yöresinde mevcut doğum ve ölüm ile ilgili halk inanışları bu çalışmanın ana unsurunu oluşturmaktadır. Doğum ve ölüm ile ilgili Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde benzer inanışlara rastlamak mümkündür. Lakin bu çalışmada, doğum ve ölüm ile ilgili Ordu yöresine özgü birtakım inanışların da tespit edilip ortaya çıkartılmasına gayret edilmiştir. Mülakat yöntemi izlenerek gerçekleştirilen bu çalışma ile yörede mevcut halk inanışlarının karakteristik özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Ordu, Halk İnanışları, Doğum, Ölüm.

Birth and Death in the Folk Beliefs of Ordu Region

Abstract: Findings of the prehistoric periods of the Ordu show that the human traces in the region coincide with the post-Paleolithic Age. For this reason, the region has a culturally rich heritage. Folk beliefs constitute an important part of this heritage. Although folk beliefs and some practices are seen as shirk, superstition or *bid'ah* innovation in terms of Islam's belief chart, this is an extremely important factor in term of to make out in the knowledge of a nation's culture, lifestyle, customs and ceremony. Therefore, folk beliefs have served as important bridges between the past and present of Turkish culture. Folk beliefs about birth and death in Ordu region are the main element of this study. It is possible to find similar beliefs about birth and death in various regions of Anatolia. However, in this study, it was tried to detect and reveal some beliefs specific to Ordu region regarding birth and death. With this study, which was carried out by following the interview method, the characteristics of the folk beliefs in the region were tried to be determined.

Keywords: History of Religions, Ordu, Folk Beliefs, Birth, Death.

Giriş

Ordu'nun tarih öncesi dönemlerine dair bulgular, özellikle Ünye Cevizdere mevkii ve Yüceler köyü civarındaki yerleşimin Paleolitik Çağ'ın sonrasına kadar gittiğini göstermektedir. Mesudiye ve Kumru çevresinde yapılan arkeolojik araştırmalara göre de Neolitik, Kalkolitik, Tunç ve Hitit dönemlerine ait kalıntılara rastlanmıştır. Söz konusu dönemlere ait buluntular arasında kaya mezarları, su sarnıçları ve seramik parçalar yer almaktadır.¹

Karadeniz kıyılarında, Türk egemenliğine girinceye kadar Anadolu'da kurulmuş birçok medeniyet hüküm sürmüştür. İlkçağlarda Anadolu'nun kuzey bölgelerinde aynı veya farklı dönemlerde kurulmuş çeşitli toplulukların hâkimiyet alanları da olduğu için Ordu yöresinin ilkçağ tarihini bölge tarihi ile birlikte değerlendirmek gerekir. Ordu yöresini de içine alan bu bölgeyle ilgili ilk bilgilere, seyyah ve araştırmacıların eserlerinde rastlamaktayız. Bu eserlerden biri Ksenophon (öl. MÖ 354) tarafından MÖ 400 yıllarında kaleme alınan Anabasis'tir. Bu eser, yörenin ilk topluluklarının Kolkhlar, Driller, Mossynoikler, Halipler (Khalyb) ve Tibarenler'den meydana geldiğini ifade etmektedir.² Ancak bazı araştırmacılar, Ordu'nun tarihî dönemini MÖ 2000'li yıllarda yaşayan Kaşgalar'a kadar götürür. Çünkü Kaşgalar'ın yurt sınırlarının, tam olarak bilinmemesine rağmen, kuzeyde Karadeniz kıyılarına yani Ordu'dan başlayarak Samsun ve Sinop da dâhil olmak üzere Kastamonu'ya kadar uzandığı sanılmaktadır.³ Bazı araştırmacılar da Ordu yöresi ve çevre yörelere ilk yerleşenlerin Türk kökenli devletlerin olabileceğini ileri sürmektedirler.⁴ Araştırmacılar, Karadeniz kıyıları boyunca Hititli yerleşkelerin azlığını Kaşga saldırılarına bağlamaktadırlar. Kaşgalar'ın sınırlarını da Amasya-Merzifon hattının kuzeyinde Sinop, Samsun, Ordu boyunca uzandığı ifade edilmektedir.⁵

¹ Bahaddin Yediyıldız vd., *Orta Karadeniz Kültürü* (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005), 34.

² Ksenophon, *Anabasis On Binlerin Dönüşü*, çev. Sinem Ceviz (İstanbul: Parola Yayınları, 2014), 160-210.

³ Yediyıldız vd., *Orta Karadeniz Kültürü*, 35; Hititlerin hem akrabası hem de düşmanı olan Kaşgalar'ın MÖ 2000-1200 yıllarda Ordu'yu da içine alan bölgede yaşadığı sanılmaktadır. Bk. İbrahim Dizman, *Denize Düşen Dağ: Ordu* (İstanbul: Heyemola Yayınları, 2008), 234.

⁴ Yöreyle sırayla yerleşen Türk kökenli devletlerin Kaşgalar, İskitler, Kimmerler, Hunlar, Kumanlar, Peçenekler, Akhunlar, Sabirler, Hazarlar, Bulgar Türkleri ve Oğuz Türkleri vb. olabileceği ifade edilmektedir. Bk. Yediyıldız vd., *Orta Karadeniz Kültürü*, 35; Necati Demir, *Tarihi Süreç İçinde Karadeniz Bölgesi* (Ankara: Altınordu Yayınları, 2018), 27-92. Demir'e göre Karadeniz'in güneyine MÖ 2500 yıllarda Gutlar'ın (Kut) yerleştiği ve bu yörede bulunabilecek ilk Türk toplumunun Gutlar olduğudur. Ayrıca Ordu'nun MÖ 400'lerdeki ismi Kotyora, "Kut Yöresi" kelimesinin değişmiş halidir. Bk. Demir, *Tarihi Süreç İçinde Karadeniz Bölgesi*, 27-29.

⁵ Mithat Baş, *İlkçağdan Günümüze Ordu Tarihi* (Ankara: Yason Yayınları, 2014), 23.

Bölgeye MÖ 1200-700'lü yıllar arasında önce Karadeniz'in batısına yerleşen Frigler; MÖ 9. yüzyılda isesavaşçı özellikleriyle bilinen Amazonlar hâkim oldular.⁶ Bu yöreyi geçici olarak yurt edinen Kimmerler MÖ 9. yüzyılda İskitler'in baskıları sonucu Kafkaslardan Karadeniz sahillerine gelmişlerdir. Kimmerler, Proto-Türkler olarak tanımlanan Ural Altay kökenli bozkır göçebelerinin batı kolunu oluşturur.⁷

Kimmerlerden sonra bölgeye İskitler yerleştiler. İskitler, MÖ 8. yüzyıl ortalarından başlayarak MS 2. yüzyıla kadar hâkimiyetlerini bu bölgede korumayı başardılar. İskitler, bu coğrafyada atlı kavimler olarak bilinirler.⁸ İlk Grek kolonilerinin sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerden dolayı Karadeniz kıyılarına MÖ 1200'lü yıllarda gelmeye başlamasıyla yörenin cazibesi daha da artmıştır.⁹ Greklerin Karadeniz'e yaptıkları koloni hareketinde diğer denizlere oranla birçok olumsuzluklarla karşılaşmalarından dolayı buralara Pontus Aexeinos (Kasvetli Deniz veya Kara Deniz) demişlerdir.¹⁰ MÖ 8. yüzyıl ortalarından başlayarak MÖ 7. yüzyıl sonlarına kadar Karadeniz bölgesinde çok sayıda şehir merkezleri kurulmaya başlandı. Dayanıklı gemilerin yapılmasıyla Miletoslular Karadeniz'e açıldılar ve onlarca yerleşim bölgesi oluşturdular.¹¹

325 yılında Romalıların Hıristiyanlığı resmî din olarak kabul etmesiyle, Karadeniz ve Ordu yöresinde Hıristiyanlık yayılmaya başladı. 395 yılında Batı Roma İmparatorluğu yıkılınca Ordu bölgesi de Doğu Roma toprakları içinde kaldı. Dördüncü Haçlı seferinden (1200-1204) sonra Doğu Roma İmparatorluğunun merkezi İstanbul'un haçlılarca yağmalanması ve işgal edilmesiyle Aleksios Komnenos (öl. 1118) Trabzon'da 1202 yılında Trabzon merkezli bir imparatorluk kurdu.

Türkler, 1071 yılında gerçekleşen Malazgirt zaferiyle birlikte Anadolu'ya yerleşmeye başladılar. 1072 yılında Karahisar Şarki (Şebinkarahisar), Mengücek Bey tarafından fethedilince Türkmenler Giresun ve Ordu yaylalarının güneyine yerleşmiş oldular. Yörenin Türk yurdu haline girme süreci Dânişmendliler döneminde de devam etti. Dânişmendli Beyliği, 1155-1192 tarihleri arasında II. Kılıcarşlan (öl. 1192) dönemi Ana-

⁶ Baş, *İlkçağdan Günümüze Ordu Tarihi*, 24-27.

⁷ Mehmet Özsait, "İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi", *Trabzon Tarihi Sempozyumu*, ed. Kemal Çiçek vd. (Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, 1999), 36.

⁸ Baş, *İlkçağdan Günümüze Ordu Tarihi*, 29.

⁹ Baş, *İlkçağdan Günümüze Ordu Tarihi*, 30.

¹⁰ Charles King, *Karadeniz*, çev. Zülal Kılıç (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2015), 9.

¹¹ Baş, *İlkçağdan Günümüze Ordu Tarihi*, 33.

dolu Selçuklu Devleti idaresine girdi. Yöre, 1243 Köseadağ Savaşı sonrasında Anadolu Selçuklu Devleti'nin siyasi otoritesini kaybetmesinden sonra 1335 yılına kadar Moğol-İlhanlı saldırısına uğramıştır. 1335 yılından sonra yöreye Bayramlı Beyliği olarak bilinen Hacıemiroğulları hâkim oldular.¹² Fatih Sultan Mehmet (öl. 1481) zamanından itibaren ise Ordu yöresi Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir.

1. İnanç ve Halk İnanışı

İnanç kelimesi kavram olarak değişik açılardan ele alınarak açıklanabilir. İnanç, sözlük anlamı ile kişiye veya toplumca bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi anlamına gelmektedir.¹³ İnanç kavramını Hançerlioğlu, “sanıya güvenme ve bağlanma” şeklinde ele almıştır.¹⁴ İnanıcı psikolojik açıdan ele alanlar ise “dış dünyayı idrak etme sonucu zihinde oluşan bir anlayış türü, idraki ise duyu organları yoluyla objelerin, kalitelerin ve münasebetlerin farkına varılması”¹⁵ şeklinde tanımlamışlardır. Bu çerçevede inancı, sadece bazı metafiziğin veya aşkın varlıkların mevcudiyetinin kabullenilmesi olarak tanımlamak da doğru olamayacaktır. Zira inanç bir kimsenin gündelik yaşamını ve davranışlarını etkileyen, yaşadığı sosyal çevreden öğrenme yolu ile kazanılan bir düşünce varlığıdır da.¹⁶

Halk inanışları ise, toplumsal hayatın bünyesinde meydana gelen sosyal bir olay yahut geçen tarihî süreç içinde keyfiyeti unutulmuş, gayba ait bir durum şeklinde kalmış ancak zihinlerde ve vicdanda bıraktığı izler her zaman hatırlanmış ve kabul edilmiş inançları içermektedir.¹⁷ Tanyu, halk inancını, “gündelik yaşayış, iktisadi ve ticari davranış şekilleri, hava tahmini, güzel sanatlar ve edebiyat ve buna benzer yüzlerce konuyu ihtiva eden zenginliği ile bunların yer yer manevi ve dini inançlara ilgi göstermesiyle, çok geniş bir alanı kaplar”¹⁸ şeklinde tanımlarken; Ünal, halk inancını halk dini şeklinde isim vererek tanımlamaktadır. Ünal’a göre “İçine kelâm, fıkıh ve hadis konularının girdiği resmî dinin ilâhiyat

¹² Adnan Yıldız, *Osmanlı Belgelerinde Ordu* (İstanbul: Ordu Valiliği Yayınları, 2013), 26.

¹³ Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru* (Ankara: Bilgesu Yayınları, 2016), 13.

¹⁴ Orhan Hançerlioğlu, *Dünya İnançlar Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000), 216.

¹⁵ Ali Çelik, *İslam'ın Kabul ve Reddettiği Halk İnançları* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2013), 19.

¹⁶ Kemal Polat, *Beşikten Mezara Kırğuz Türklerinde Gelenek ve İnanışlar* (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008), 55.

¹⁷ Çelik, *İslam'ın Kabul ve Reddettiği Halk İnançları*, 20.

¹⁸ Hikmet Tanyu, “Dini Folklor veya Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma I”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/1 (1973), 124-125

formunun dışında, insanların din adına inandığı, düşündüğü, söylediği ve yaptığı şeylerin tümüne halk dini denir”.¹⁹ Kalafat’a göre, “Halk inançları, halkın yaşanan gerçek dini hayatını yansıtırlar. Onlar dünyanın her yerinde ve tarihin her döneminde, resmi ve kitabi dinden, güzidelerin temsil ettiği dinden muhteva ve mahiyet itibarıyla bir hayli farklıdır. Halk inancı dinin halka göre algılanış ve hayata geçiriliş biçimidir. Bu özelliği ile halk inancı konusu, halkların tarihi inançlarını da az çok yansıtırlar. Sürekli yenilenmekle birlikte, kökleri ilk inanç sistemlerine kadar ulaşır. Bu karakterleri ile halk inançları, elimizdeki yaşayan canlı malzemelerdir.”²⁰ Tüm bu tanımlamalar halk inançlarına toplum tarafından din gibi itibar edildiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak halk inanışları, iyisi-kötüsü, doğrusu yanlışı ile halkın öyle olduğuna inandığı, kültürünü o yönde geliştirdiği olgular bütünüdür. Halk inanışlarının kökünü tespit etmek oldukça zordur. İnanış öğelerini oluşturan asıl etken unutulmuş ama onun bıraktığı izler, inanış olarak toplumda varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Toplumdaki fertler bu inanışın nedenini ve nasıl ortaya çıktığını bilmez. Onun için önemli olan yaşadığı toplumun ona o şekilde inanmasını istemeleridir.

2. Doğum ile İlgili İnanışlar

İnsan hayatının geçiş dönemlerinden ilkinin oluşturan doğum, daima güzel bir olay olarak görülmüştür. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne ve babasını değil, akrabalarını ve komşularını da sevindirir. Doğum kadına duyulan saygıyı artırdığı gibi kadının aile, akraba ve toplumdaki yerini de sağlamlaştırır. Türk geleneğinde çocuğa verilen önem, ona duyulan sevgi ve doğumun nasıl gerçekleşeceği merakı, insanların çocuğa olan ilgisi- ni anne karnındaki zanama kadar götürebilmektedir.²¹ Bu başlık Altında Ordu yöresinde yaşayan insanların doğum ile ilgili inanç ve uygulamaları ele alınacaktır.

Ordu yöresinde doğan çocuk ve doğuran anne ile ilgili birden fazla inanış kendine yer edinmiştir. Kişinin ikiz bir çocuğu var veya olacaksa bu çocuklara bolluk, bereket olarak bakılır ve bu aileler toplumda şanslı

¹⁹ Mustafa Ünal, “Halk Dini Verilerinin Fenomenolojik Yöntemle İncelenmesi”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2000), 237.

²⁰ Yaşar Kalafat, “Türk Dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi”, *Milli Folklor Dergisi* 44 (1999), 88.

²¹ Polat, *Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar*, 65.

olarak görülür. Buna rağmen bazı ailelerin de çocuğu olmaz ve bu durum, toplum tarafından yadırganır. Anadolu'da olduğu gibi Ordu yöresinde de kısırlığın müsebbibi olarak kadınlar görülmektedir. Evlenen çiftin bir müddet çocukları olmuyorsa, bu olumsuz durumu kaldırmak için çeşitli çarelere başvurulmaktadır. Bu çarelerin başında türbe ziyaretleri gelmektedir. Yörede bu amaçla en çok ziyaret edilen türbelerden birisi, Kutlu Doğmuş Türbesi'dir ve çocuk sahibi olmak isteyenlerin buraya gelerek türbeye çocuk eşyası bırakmaları bir gelenek halini almıştır. Yine çocuğu olmayan, çocuğu olup da çocuğu yaşamayan kadınların ziyaret ettikleri yerlerden birisi de Akıncı Evliyası denilen ziyaret yeridir. Burası türbe şeklinde olmamakla birlikte mezar taşlarına benzer büyük taşlar bulunmaktadır. Buraya gelen kadınlar, ziyaret yerinde küçük salıncak bağlayıp içine yapma bebek koymak suretiyledilekte bulunurlar.²²

Yörede çocuk sahibi olma amacıyla gidilen bir ziyaret yeri de zaman kültü bağlamında önem arz etmektedir. Bu yer Çatalpınar Karahamza Mahallesinde Belen mezarlığında bulunan ve halk tarafından evliya olarak kabul edilen yerdir. Günümüzde çocuğu olmayan kimselerce burası cumartesi günü ziyaret edilmekte ve dilek ağacına çocuk elbiseleri asılmaktadır.²³ Cumartesi'nin ziyaret günü olarak belirlenmiş olması dikkat çeken bir husus olmasına rağmen bunun nedeniyle ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Ordu yöresinde çocuk sahibi olamayanlar yalnızca yörede bulunan türbeleri ziyaret etmekle yetinmeyip, bunun yanı sıra çevre illerde bulunan türbelere de gitmektedirler. Örneğin Tokat'ın Niksar ilçesinde bulunan Melikgazi Türbesi'ni bu amaçla ziyaret eden kadınlar, orada bulunan taş beşiği sallamaları durumunda hamile kalacaklarına inanmaktadırlar. Çocuk sahibi olmak için yapılan bu ziyaretlerin dışında kadının, nazar değmiş ya da cin çarpmış olabileceği inancıyla, hocalara götürülmesi de diğer yaygın inanışlardan biridir. Hocaya sübyan (yörede yazılan muska çeşitlerinden biri) ya da hamaylı muskası yazdırılır ve bu yazılan muskayı kadının karnına degecek şekilde boynuna asması halinde hamile kalacağına inanılmaktadır.²⁴ Bu uygulamalara rağmen kadının çocuğu olmuyorsa başka yöntemlere de başvurulmaktadır. Bu yöntemlerin başında halk hekimliğine müracaat edilmesi, yani bitkilerle çözüm bulmaya çalışılması

²² K1, Kişisel Görüşme, 29 Eylül 2018.

²³ K2, Kişisel Görüşme, 26 Eylül 2018.

²⁴ K3, Kişisel Görüşme, 09 Haziran 2018.

gelmektedir. Bitkisel tedavi içinde daha çok eski köy ebelerinden tavsiye alınmaktadır. Bu tavsiyelerden bir tanesi, ısırgan otunun suyunu içerek hamile kalınabileceği yönündedir.²⁵

Bebeğin cinsiyetihem anne baba hem de bütün aile için hep merak konusu olmuştur. Bu merakı gidermek için doktor sonuçlarını beklemeden birtakım uygulamaların yapıldığı tespit edilmiştir. Bu yöntemlerden en çok başvurulanı, bir nevi fal yöntemidir. Yörede bu yöntemle yapılan uygulamalar çeşitlilik göstermektedir. Bunlardan en çok bilineni hamile kadının kafasına gizlice tuz koyulması şeklinde yapılanıdır. Eğer hamile kadın sağ eliyle başına dokunursa kız, sol eliyle dokunursa erkek olacağına hükmedilir.²⁶ Yörede yapılan benzer bir diğer pratik ise şu şekildedir: Hamile olan kadın gelmeden bir minder altına bıçak, diğer minder altına makas konulur. Hamile; bıçak olan mindere oturursa erkek, makas olan mindere oturursa kız çocuk olacağına kanaat getirilir.²⁷

Fal yönteminin dışında yine annenin hamilelikte vücudunda meydana gelen değişikliklere göre de bebeğin cinsiyetinin tayin edilebileceğine inanılır. Örneğin, hamile kadının karnı yuvarlak olması durumunda kız, sivri olması durumunda erkek; hamilenin göğüs başları siyahsa kız, gül rengi ise erkek; hamile çok kilo alırsa kız, kilo almazsa erkek; bebek, hamilenin karnın sağında yatarsa erkek, solunda yatarsa kız; bunun yanında hamilelik boyunca kadının sürekli belinden aşağısı kaşınırsa erkek; üstü kaşınırsa kız olacağına inanılır.²⁸

Yörede doğum gerçekleştikten sonra da birtakım pratikler yapıldığı, yapılan bu pratiklerin bir kısmının bebek ile ilgili, bir kısmının da anneye ilgili olduğu görülmüştür. Doğum sonrası bebeğe yapılan ilk iş, anne sütünden bebeğin gözüne damlatmaktır. Bu uygulamanın arkasında bebeğin daha iyi göreceği inancı yatmaktadır.²⁹

Doğumdan sonra anne içinde birtakım pratikler yapıldığı gözlenmiştir ve yapılan bu pratikler daha çok lohusa dönemiyle ilgilidir. Yeni do-

²⁵ Hümeyra Çağlayan Kaya, *Ünye Halk Kültürü* (Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 112.

²⁶ Hatice Topçuoğlu, *1932-1951 Yılları Arasında Ordu Halkevinde Yapılan Halkbilim Çalışmaları* (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004), 133-134; Kaya, *Ünye Halk Kültürü*, 114.

²⁷ Kaya, *Ünye Halk Kültürü*, 114.

²⁸ K4, Kişisel Görüşme, 07 Nisan 2018.

²⁹ Abdulkadir Engin, *Ordu Yöresine Ait Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi* (Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 28.

ğum yapmış ve üzerinden kırk gün geçmemiş kadına lohusa dendiği gibi yörede “kırklı” tabiri de kullanılmaktadır. Annenin lohusalık döneminde daha kolay ve sık hasta olacağı düşünüldüğünden hasta olmaması için ilk üç gün yataktan kaldırılmaz, sürekli sıcak tutulması sağlanır. Yöre içinde bazı yerlerde de “lohusa çorbası” getirilip lohusaya içirilir. Böylece lohusanın daha hızlı iyileşeceği umulur. Bunun yanında anne sütünün bebeğe yetmesi için anneye bal, süt, yoğurt, pekmez gibi şeyler yedirilir. Lohusa “höngül” adı verilen ve şalgamdan yapılan yemeği, sütünün kesilmemesi için yer. Tüm bunlara rağmen sütü kesilmişse lohusaya nazar değdiğine hükmedilir ve nazarın giderilmesi için bazı pratikler gerçekleştirilir.³⁰

Anadolu’nun çeşitli yörelerinde olduğu gibi, bu yörede de lohusa kadınlara musallat olduğuna inanılan alkarısı ya da albastı ruhunu engellemek için bazı uygulamalar yapılmaktadır. Doğum yaptığı gece ve bir sonraki gece boyunca kadınlar annenin yanından ayrılmaz ve sabaha kadar anne uyutulmaz.³¹ Ayrıca albası için de yastığının altına Kur’an, yanına kocasının elbisesi, süpürge, ekmeği, çatal, iğne vb. şeyler de konulur. Yine lohusaya albası için saçına kırmızı kurdele takıldığı da görülmektedir.³²

Yörede lohusayı ve bebeği ilgilendiren inanışlardan biri de yöredeki adıyla “kırk basığı” inanışıdır. Lohusanın ve bebeğinin kırk gün içerisinde çeşitli sebeplerden dolayı hastalanmasına kırk basması denir.³³ Anne ve çocuğunun kırk basığı olmamaları için bazı uygulamalar yapılır. Bunlardan biri, önlem adına, iki kırklının karşılaşmamasıdır. Ancak karşılaşmak durumunda kalırlarsa birtakım uygulamalar yapmaları gerekmektedir. Buna göre iki lohusa karşı karşıya gelecekleri zaman yakalarına iğne tatarlar ve iğneleri değiş tokuş yapmak suretiyle kırk basmasından korunabileceklerine inanırlar. İki kırklı kadının karşılaşmaları durumunda yapılan başka bir uygulama ise ilginçtir. İki kırklı kadının bir araya gelince ortaya balta ya da girebi (küçük otsu bitkileri kesmeye yarayan, ucu kanca gibi bir çeşit küçük balta) koyulur. Kırklı kadın eğer kırk basmasına yakalanmışsa, kızgın demir üzerinden dua okuyarak atlatılır. Başka

³⁰ Engin, *Ordu Yöresine Ait Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, 28.

³¹ K5, Kişisel Görüşme, 01 Eylül 2018.

³² K6, Kişisel Görüşme, 17 Haziran 2018.

³³ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halk Bilimi* (Ankara: Bilgesu Yayınları, 2016), 202.

bir giderme metodu da dua okuyarak orakla evin duvarlarına vurulması inancıdır.³⁴

Yörede doğum sonrası bebek için de birtakım pratiklerin yapıldığı görülmüştür. Bu pratiklerden biri bebeğin yıkanmasıdır. Bebek doğduktan sonra yirmi gününe kadar her gün, yirmi günden sonra kırkına kadar iki günde bir yıkanır. Banyo yaptırılırken bebeğin teri ileride kokmasın diye kırk gün boyunca her günkü banyo suyuna, bazıları da sadece ilk günkü banyo suyuna tuz koymaktadır.³⁵

Annede olduğu gibi bebeğe de kötü ruhların musallat olmaması için bazı uygulamaların yapıldığı tespit edilmiştir. Bu kötü ruhlardan biri albasmasıdır. Bebeğin kötü ruhlar tarafından zarar görmemesi için kırkı çıkmadan yalnız bırakılmadığı, bırakılacaksa da beşiğinin yanına süpürge, tütün (sigara paketi), babasının gömleği, bunun yanında beşiğinin altına bıçak ya da makas koyulması gerektiğine inanılır.³⁶

Annede olduğu gibi çocuğun da “kırk basığı” inancı vardır. Bu inanış yörede; iki kırklı bebeğin birbirlerini basması, kız çocuğunun erkek çocuğunu basması, yeni gelinin bebeği basması veya ölünün kırklı bebeği basması şeklinde tezahür eder. Bebeğin ‘kırk basığı’ olmaması için en önemli uygulama, dışarı çıkartılmamasıdır. Kırklı bir bebeğin olduğu eve cenaze merasiminden bir kişi gelmesi durumunda bebeğin kırk basığına uğramaması için bebek havaya kaldırılır. Zira ölünün bebeği basacağına inanılmaktadır.³⁷ Ordu yöresinde basıklık daha çok çocuğun gelişmemesi ve her türlü rahatsızlığı olarak ifade edilmektedir.

Halk inanışlarında kırk basması tıpkı albasması gibi lohusanın ve bebeğin sağlığı için tehdit olarak algılanmaktadır. Kırk basmasını, doğum yapmış kadın ve bebeğin doğumdan sonraki kırk gün içinde karşılaştıkları, özellikle bebeğin zayıflaması, gelişmemesi ve hatta ölmesi ile sonuçlanan hastalıklar olarak tanımlamak mümkündür. Kırk basması konusunda eski kaynaklara baktığımızda eski inanışların ve pratiklerin günümüzde de hemen hemen devam ettiğini görmekteyiz. Ayrıca kırkı karışan bebeklerin ailelerinin birbirlerine verdikleri şeyler dikkat çekicidir. Örneğin,

³⁴ K7, Kişisel Görüşme, 01 Eylül 2018.

³⁵ Engin, *Ordu Yöresine Ait Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, 30.

³⁶ Engin, *Ordu Yöresine Ait Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, 30-31.

³⁷ K8, Kişisel Görüşme, 25 Mayıs 2018.

iğne ve demir parçası alıp verme işlemi, eski Türklerde var olan demir kültü inancının devamı niteliğindedir.³⁸

Anne ve bebek için yapılan pratiklerden bir diğeri kırklama. Kırklama işlemi için en yaygın süre kırk günlük süredir ve bu süre içerisinde yedi, yirmi ve kırk günleri de dikkat çekmektedir. Ordu yöresi içinde farklı ilçeler arasında kırklama uygulamaları çeşitlilik göstermesine rağmen genel olarak bebek kırklanırken bebeğin kırkinci gününde kırk kaşık suyla yıkanması şeklinde yapılır. Yörede tespit ettiğimiz kırklama yöntemleri şu şekildedir: Yirmilemede tek tek dua okuyarak yirmi kaşık su bir kaba alınırken, kırklamada eleğin üzerine oklava koyulur ve bunların üzerinden kırk kaşık su bir kaba koyulur. Önce bebek yıkanır, sonra anne yıkanır, ardından bebek yukarı kaldırılıp altından üç defa dua okunarak geçilir. Bu şekilde kırklama bitirilmiş olur. Kırklama yapılmasının arkasında bebeğin daha sağlıklı büyüyeceği inancı yatmaktadır. Kırklama suyuna kimi yerde para, yüzük gibi madeni eşyalar, kimi yerde de kokmaması için tuz koyulmaktadır.³⁹

Kırklama işlemi su motifi ile ilgilidir. Suyun birçok dinde önemli fonksiyonları bulunmakta, şu ya da bu şekilde ibadette kullanılmakta ve kutsanmaktadır.⁴⁰ Aynı şekilde metal parçaların da koruyucu özelliğe sahip olduğu düşünüldüğünden kırklama sırasında kullanılmaktadır. Ayrıca kırk sayısının da Türklerdeki sayılara atfedilen kutsiyetten kaynaklandığı söylenebilir.

Doğum öncesinde yapılan pratikler çocuğun olması için yapılanlar, doğacak çocuğun kız ya da erkek olması için yapılanlar, doğacak çocuğun ölmeyip yaşaması için yapılanlar şeklinde gruplandırılabilir. Ordu yöresinde çocuk sahibi olmak isteyenlerin başvurduğu yollardan biri kutsal

³⁸ Kadim Türk toplumunda demirin ve demircinin bir kült olması durumu Ergenekon Efsanesi'ne dayanmaktadır. Bk. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), 67-80; Yakutlardaki Kuday Bahşı gibi demirci ustasının koruyucu tanrısından da bahsedilmektedir. Bk. Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları* (İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık, 2015), 40.

³⁹ K5, Kişisel Görüşme, 01 Eylül 2018.

⁴⁰ Yunan düşüncesinde yer ve göğün sudan yaratıldığına, Hint düşüncesinde suyun bütün varlıkların kaynağı olduğuna inanılmaktadır. Diğer bazı kültürler ise suyu Tanrı olarak kabul etmeye kadar ileri gitmektedirler. Sabiiler su ile olan yakınlıkları sebebiyle nehir kenarlarında yaşamakta, Yahudiler su ile irtibatlı birçok sembole yer vermekte, Hıristiyanlar su ile vaftiz olmakta, Müslümanlar ise suyu abdest, gusül vb. dini uygulamalarda kullanılmaktadır. Bütün bunlar suyun dinler ve toplumlar açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Geniş bilgi için bk. Ali Erbaş, "Muhtelif Dinlerde Su Motifi", *EKEV Akademi Dergisi* 20 (2004), 241; Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan Özcan (İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık, 2014), 196-221.

gördüğü yerleri ziyaret etmesidir. Yörede bulunan bu inanışın arkasında Türkistan'dan taşıdıkları veli kültü inanışının izleri vardır.⁴¹ Ordu yöresinde çocuğu olmayan kadınların, bölgedeki halk tarafından kutsal sayılan bir zatın mezarını ziyaret etmesi ve orada dua ederek çocuk sahibi olmaya çalışması uygulaması Anadolu'nun birçok yöresinde görülmektedir.⁴² Kadim Türklere çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar, ata mezarlarını, evliya türbelerini ziyaret edip, onlara adak adar, dilek diler ve kendilerinden himmet beklerlerdi. Kadınlar mukaddes kabul edilen ağaçlara, ata mezarlarına, kam mezarlarına çaput bağlayarak, saç ve kurban sunarak çocuk dilemiş ve yardım istemişlerdir.⁴³ Altay ve Yakut Türklere çocuğu olmayanlar, kutsal bir ağacın altında ağlayarak dua eder, bundan sonra çocuğu olanlar bunun Tanrı tarafından, ağaç ruhları vasıtasıyla verildiğine inanırlardı.⁴⁴ Aynı şekilde Uygur Türklere çocuğu olmayanlar, Kaşgarlı Mahmut'un (öl. 1105) mezarının yanındaki "Hay Hay Ağacı"nın dallarına kumaş parçaları bağlamak şeklinde çocuk sahibi olmayı dilemektedirler. Kadınlar bu ziyaretin ardından Kaşgarlı Mahmut'un mezarının yakınındaki "Hazreti Mollam" dağına giderek, aynı amaçla dağın kovuklarına ellerini sokarlar ve çocuk sahibi olmayı umarlar. Bu sırada o kovuktan ellere gelen şeyleri ağızlarına atıp yutarlar.⁴⁵ Kırgız Türklere ise çocuğu olmayan kadınlar Allah'a dua ederek yalvarırlar. Bu duayı bir törenle yaparlar. Bunun için koyun kesilir, bütün komşular davet edilir. Geçmişlerin ruhuna Kur'an okutulur, törene gelenlerden dua alınır.⁴⁶

Ordu yöresinde kadınların çocuk sahibi olmak için başvurduğu diğer bir yöntem muska kullanımıdır. Doğu Türkistan'da yapılan arkeolojik araştırmalar sonucu Budist ve Maniheizm Türklere ait muskalar bulunmuştur. Bu muskadaki sihir aracılığı ile kötü ruhların sebep olduğu kısırlık hastalığının kovulduğuna, böylece kadının iyileştiğine inanılmıştır.⁴⁷

Çocuğun cinsiyeti hakkında yorum yapılırken farklı yöntemler uygulanması diğer ülke ve devletlerde de vardır. Örneğin, Azerbaycan ve

⁴¹ Yaşar Kalafat, *İslamiyet ve Türk Halk İnançları* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2009), 25-26

⁴² Ünver Günay vd., *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri* (Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 1996), 87-88.

⁴³ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançının İzleri* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2010), 243.

⁴⁴ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1986), 167.

⁴⁵ Aslı Bali, *Mersin Konargöçerlerinin Halk Kültüründe İnanışlar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 167.

⁴⁶ Kemal Polat, *Beşikten Mezara Kırgız Türklere* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2009), 66-67.

⁴⁷ Ali Selçuk, *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008), 201.

Kazak Türklerinde çocuğun ana rahmine düşmesinden itibaren anne adayının canının çektiği şeylere göre çocuğun cinsiyeti tahmin edilmektedir. Rüyasında balık ve elma gören kadının çocuğunun kız olacağı inancı yaygındır. Yine benzer bir şekilde anne adayının canı tatlı yiyecekler çekerse, çocuğun erkek olacağına inanılır.⁴⁸ Kırgız Türkleri arasında yeni ayın başlarında doğacak olan çocuğun cinsiyetinin erkek olacağı düşünülmektedir. Erkek doğuracak kadının yüzünde kara, kız çocuğu doğuracak kadının yüzünde ise beyazımsı lekeler oluşmaktadır.⁴⁹ Yine hamile kadının gördüğü rüyalar çeşitli şekillerde yorumlanır. Anne adayları rüyasında balta görürse erkek, kazan kız çocuğu doğuracağına yorumlanır.⁵⁰ Lübnan Türklerinin de bebek bekleyen anne adayının dünyaya gelecek olan bebeğinin cinsiyetini tahmin etmesi konusunda başka uygulamalar da yapılır. Bunlardan birinde birkaç minderden birisinin altına makas konulmaktadır. Bilgisi olmayan anne adayları altında makas olan minderin üzerine oturursa erkek çocuğunun olacağına inanılır.⁵¹

Lohusalık döneminde bebek ve özellikle anne için en büyük tehlikelerden birisi albastı, albasması durumudur. Bu tehlikeye; alkarısı, alanası, albastı adı verilen olağanüstü ve kötü bir ruhun sebep olduğuna inanılır. Kırkı çıkmamış kadın ve çocuk için en büyük tehlike albasması, al ruhu, alkarısı, kırk basması ve kırk karışması hadiseleridir. Albastı inancı Türk topluluklarından Gagauzlar da da vardır. Gagauzlar'a göre albastı dev şeklindedir, lohusalara zarar verdiği ve onları öldürebileceği şeklinde tasavvur edilir. Lohusayı albastının şerrinden korumak için ona, doğumdan üç gün önce ve üç gün sonra rakı verirler, akşamları lohusanın yatak odasının kapısı önüne kor haline gelmiş ateş konur.⁵² Albasmasını engellemek için yörede demir cinsi maddelerin kullanımı, eski Türklerde al ruhunun demirciden korkmasının bir devamı niteliğindedir. Kazaklar, lohusa kadınları kötü ruhlardan korumak için, bir demir parçası veya bir çekiç alarak "demirci geldi demirci geldi" diye bağırırlar. İnanışa göre albastı demirciden korktuğu için, lohusanın yanına yaklaşmamaktadır.⁵³

⁴⁸ Orhan Çeltikçi, "Türk Dünyası Kültüründe Doğum Üzerine Ortak Uygulamalar", *Journal of Azerbaijani Studies* 12 (Haziran 2010), 514-517.

⁴⁹ Maksat Jumabaev, *Kırgız Gelenek ve İnanışlarında Dini Ritieller* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 26.

⁵⁰ Polat, *Beşikten Mezara Kırgız Türkleri*, 81

⁵¹ Yaşar Kalafat, *Orta Asya'dan Orta Doğu'ya İnanç Göçü* (Ankara: Berikan Yayınları, 2011), 168.

⁵² Ali Selçuk, "Tahtacıların Doğum ile İlgili İnanç ve Uygulamalarına Fenomenolojik Bir Yaklaşım", *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi* 16, (2004), 177.

⁵³ İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, 84.

Kırklama, lohusa kadın ve çocuğun yıkanmasıdır. Ordu yöresinde olduğu gibi bütün Anadolu'da yaygın bir gelenektir. Doğumdan sonra kadının kırklama törenine benzer bir uygulama da Gagauz Türklerinde vardır. Gagauzlar da, çocuk doğduktan kırk gün sonra vaftiz edilmektedir.⁵⁴ Anadolu'da olduğu gibi Ordu yöresinde de halk nezdinde lohusa kadın, doğumdan sonra kırk gün dinen kirli kabul edilmektedir.⁵⁵ Ordu yöresinde doğum yapan kadının kırk gün kirli sayılması inancı, İslam dini kaynaklıdır.⁵⁶ Türklerin Müslümanlığı kabul etmeleriyle birlikte, Orta Doğu kültüründe hâkim olan kadının doğum sonrası kirli olduğu yönündeki inanç ve uygulamaların bir kısmı Türk kültürü üzerinde de etkili olmuştur.⁵⁷ Ordu yöresinde halk nezdinde olmazsa olmaz bir uygulama olarak görülen kırklama işleminin amacının, su iyesinin yardımıyla kötülüklerden ve hastalıklardan arınma olduğu düşünülebilir. Bebeğin yıkanmasıyla ilgili işlem sadece Türk dünyasında olmamakta ve farklı dinlerde de görülmektedir. Örneğin Hıristiyanlıktaki vaftiz uygulaması buna örnek verilebilir.

Sonuç olarak doğum ile ilgili inanış ve uygulamaların arkasında eski inanışların izlerinin olduğu ve bu inanışların İslamî motifle süslendiği söylenebilir. Korunmak için maden (demir, bıçak ve makas), bitki (süpürge, tütün), toprak (bazı toprak türleri), su ve ateşten medet umulur. Bu inanışların özü kadim Türk inanç sistemi ile ilgilidir. İslamiyet'ten sonra mevlit, ezan, salâ, muska gibi unsurlarda koruyucu unsur olarak katılmıştır. Türk kültüründe önemli bir yer tutan sayıların kutsiyetini de doğum esnası inanışlarında görmekteyiz. Annenin ve bebeğin kırklanması gibi pratikler buna örnek verilebilir.

3. Ölüm ile İlgili İnanışlar

Ölüm, geçmişten günümüze insanların karşısında çaresiz kaldığı bir olaydır. Her insanın mutlak karşılaştacağı bir gerçek olan ölüm, toplumlarda üzüntü ile karşılanan vakialardandır. İnsanlar ölüm gerçeği ile yüzleşmelerine karşın, ölüm olayından çekinir, korkar ve tedirgin olurlar. Öteden beri insanoğlu bu ölüm bilmecesini çözmeye, en azında düşünce ufukları nispetinde ona çeşitli manalar vermeye çaba göstermişlerdir. İşte

⁵⁴ Selçuk, *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*, 210-211.

⁵⁵ Selçuk, *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*, 210.

⁵⁶ Ebu İsa Muhammed Tirmîzî, *es-Sünen*. (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 5/105.

⁵⁷ Selçuk, *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*, 211.

bu sebepten dolayıdır ki dünyada yaşamış ve yaşamakta olan topluvarlar, hayatlarının hemen her safhasında ölümü anmaya ve de anlamlandırma-ya çalışmışlardır.⁵⁸ Bu başluk Altında Ordu yöresinde yaşayan insanların ölüm ile ilgili inanç ve uygulamaları ele alınacaktır.

Alışlagelmişin dışındaki birtakım davranışlar, meteorolojik olaylar, hayvanların hareket ve sesleri, rüya gören hastanın konuşmaları vb. durumlar çoğu zaman ölümün bir işareti, bir ön belirtisi olarak görülmüştür.⁵⁹ Bu bağlamda Anadolu’da olduğu gibi Ordu yöresinde de kişinin yüzündeki değişiklikler, gördüğü rüyalar, tabiattaki bazı olaylar, ölümün ön belirtisi, işareti olarak yorumlanmaktadır. Yörede yaygın olan inanişya göre ölüm belirtileri şu şekilde tezahür etmektedir: Karga ya da baykuşun bir evin balkonuna gelmesi o gün veya o hafta içinde bir ölümün gerçekleşeceğine işarettir. Bu durumu önlemek için baykuş veya kargaya yanan odun fırlatmak ya da “git karga” veya “baykuş hayır söyle” denmesi gerektiğine inanılmaktadır. Yine bir evin başında çok karga bulunmasının, kargaların bir araya toplanarak ötmesinin, horozun vakitsiz ötmesinin ve özellikle kuzgunun bağırmasının da ölüm getireceğine inanılmaktadır. Aynı şekilde herhangi bir kuşun üç defa evin camına vurması, hu kuşunun ve guguk kuşunun ötmesi durumunda birinin yakın bir zamanda öleceği düşünölmektedir.⁶⁰

Ölümün habercisi sadece uğursuz sayılan kuşlar değildir. Diğer canlıların da bazı davranışları ölüm ile ilişkilendirilmektedir. Örneğin bir köpeğin herhangi bir tarafa yönelik uluması, köpeğin sırt üstü sürekli yuvarlanması ve çakal uluması da birinin öleceğine yorumlanmaktadır. Bu olumsuz durumu kaldırmak için ya köpek kovulur ya önüne ekmek atılır ya daköpek ulurken yere bir bıçak dikilir.⁶¹

Bazı rüyalar da ölümün habercisi olarak görölmektedir. Örneğin rüya da ölmüş biri, çıplak insan, beyaz gelinlik, büyük kazan, bir evde kalabalığın toplanması ve ölmüş kişinin sürekli kişiyi çağırmasının görülmesi o hanede ölüm olayının gerçekleşeceğine işaret olarak yorumlanmaktadır. Yukarıda belirtilen rüyaların görülmesi halinde görölen rüya akar bir

⁵⁸ Polat, *Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar*, 177.

⁵⁹ Sedat Veyis Örneş, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İle İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki* (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1966), 286.

⁶⁰ K9, Kişisel Görüşme, 19 Ağustos 2018.

⁶¹ K10, Kişisel Görüşme, 22 Aralık 2018.

suya anlatılmak suretiyle rahatlanacağına ve böylece o uğursuzluktan uzaklaşılacağına inanılmaktadır.⁶²

Yörede ölüm gerçekleşikten sonra da bir takım inanış ve uygulamalar tespit edilmiştir. Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan cesetle ilgiliyken bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır. Ölü'nün öte dünyaya gönderilişine ön hazırlık niteliğindeki bu işlemlerin kimilerinin temelinde ölene “canlı” gözüyle bakmanın ve ondan korunmanın tipik belirtileri yatarken kimilerinde de sağlık endişeleri ve dinsel gelenekler rol oynamaktadır.⁶³

Ölen kişinin hayatta kalanların rüyasına gelmesini önlemek için yörede bazı inanışlar geliştirilmiş durumdadır. Bu inanışlar; cenazenin yıkanıldığı kazan ve suyunun kaynatılmasına yarayan sacayağının ters çevrilmesi, yine ölü yıkanılan kaplardan olan susağın evde bulundurulmaması, bu işlem için yakılan ateş üzerine su dökülerek söndürülmemesi bu inanışların birkaçıdır.⁶⁴

Cenaze defnedildikten sonra ölümün ve ölenin eve uğramaması için de çeşitli inanışlar ve pratikler oluşturulmuştur. Bunlar şu şekildedir: Defnedilmek üzere tabutun kaldırılmasından sonra altına taş konması, ölü'nün taşındığı tabutun ölü defnedildikten sonra ters çevrilmesi, cenaze defnedildikten ya da cenaze evinden geldikten sonra eve girmeden ahıra veya lavaboya girilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Yine ölü'nün canının evdeki yapılan yemeklere geleceği düşünülmesinden kaynaklı olarak cenaze evinde üç gün yemek yapılmayacağına, aynı şekilde cenaze evinde daha önceden kalan yemeklerin Azrail'in dokunduğu gerekçesiyle dökülmesi gerektiğine, cenaze evden çıktıktan sonra evde bulunan tüm su kaplarının boşaltılması gerektiğine inanılmaktadır. Zira boşaltılmaması halinde Azrail'in sulara dokunduğuna inanıldığından aynı hanede yeni bir ölümün gerçekleşeceğinden korkulmaktadır.⁶⁵

Ölüm, daima insanlığın en çok ilgi duyduğu ve aynı zamanda en fazla korktuğu ve sırrını çözmeye çalıştığı konulardan biri olagelmıştır. Ölümle ilgili merasimler ve ölümler âlemi, halk inanışlarının merkezinde yer almaktadır.⁶⁶ Ölümden çekinilmesinden dolayı halk kültüründe gelece-

⁶² K11, Kişisel Görüşme, 07 Ocak 2019.

⁶³ Örnek, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İle İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, 294.

⁶⁴ K12, Kişisel Görüşme, 21 Aralık 2018.

⁶⁵ K13, Kişisel Görüşme, 05 Ocak 2019.

⁶⁶ Ekrem Sarıkcıoğlu, *Din Fenomenolojisi* (Isparta: Fakülte Kitapevi, 2011), 269.

ği bilme isteği oluşmuştur. Bu nedenle, alışılmışın dışında çevre ve doğa olayları, birtakım nesnelere görülen değişiklikler, hayvanların davranış ve sesleri, rüyalarda görülenler ile hastadaki fizyolojik ve psikolojik değişiklikler ölümün bir ön belirtisi olarak kabul edilmektedir.⁶⁷

Başta baykuş olmak üzere bazı hayvanların ölümü çağırdığına yönelik inanışların temelinde İslam öncesi Câhiliye Arapları arasında bu hayvanların uğursuzluk getirdiğine inanıyor olmaları yatmaktadır. Araplarda katili bulunamayıp kısas olunmayan bir maktulün ruhunun baykuş suretine girerek geceleri geldiğine, “Beni sulayınız, beni sulayınız” diye öttüğüne, katili bulunduğu ve kısas edildiğinde uçup gittiğine inanılırdı.⁶⁸ Anadolu’da görülen baykuşun ölüm getireceği inancı, Câhiliye Arapları’nın “ölünün baykuş suretine girmesi” inancından farklı bir şekilde, felaket ve tehlike habercisi gibi görülerek şekil ve anlam değişikliğine uğramıştır. Baykuş ötmesinin uğursuzluğu sadece Câhiliye Arap toplumunda değil Hıristiyan halk inancında da vardır. Örneğin Hıristiyanlıkta baykuş hangi mabedin üzerinde durursa o mabedin yıkılacağı inancı mevcuttur.⁶⁹ Baykuşun ölüm haberi veren bir kuş olduğu inancı, İran ve Çin toplumların da görülmektedir.⁷⁰ Yani baykuş ve benzeri hayvanların ölüm ile bağlantılı görülmesinin başta Araplar olmak üzere birçok toplumda varlığını görmekteyiz.

Anadolu’da olduğu gibi Ordu yöresinde de cuma gecelerinde ata ruhlarının evlerini ziyaret ettiği inancı vardır. Bundan dolayı yörenin insanları, o gece Kur’an-ı Kerim okumaya önem verirler. Kur’an okunmadığında eve gelip de Kur’an okunmasını bekleyen ata ruhlarının üzülp mahzun bir şekilde evden ayrıldığına inanılır.⁷¹ Ruhlar, geride kalan çocukları ve aileleriyle çoğu zaman birlikte olurlar. Evlerini ziyaret ederler. Onların dindar, ahlâklı bir hayat sürmelerini isterler. Ölen iyi insanın ruhunun yakınlarıyla irtibata geçeceği ve çevresine yardım edeceği inancı vardır. İlk dönem toplumlarında ölen ataların ve özellikle babaların ruhlarının geride kalanlara iyilik veya kötülüklerin dokunabileceği inancı ve onlara

⁶⁷ Örnek, *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*, 286.

⁶⁸ Çelik, *İslam’ın Kabul ve Reddettiği Halk İnançları*, 102.

⁶⁹ İsmet Zeki Eyüboğlu, *Anadolu İnançları Anadolu Üçlemesi 1* (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998), 119.

⁷⁰ Selçuk, *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*, 280.

⁷¹ Sedat Veyis Örnek, *Anadolu Folklorunda Ölüm* (Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2017), 77-78.

kaşu duyulan minnet hissi, atalar kùltürünün temelini oluşturmaktadır.⁷² Türkler ata ruhlarını memnun etmek için çeşitli uygulamalar yapmışlardır. Bunlardan birisi de onların mezarlarının korunmasıdır. Mezarlara, yatırlara, türbelere verilen önemin bir nedeni de budur.

Ordu ve çevresinde ele alınan cenaze ve ölümle ilgili inanç ve uygulamaların bir kısmının yöresel olduğu, birçoğunun sadece bu bölgeye değil, Anadolu'nun ekseri bölgesinde de inanılıp uygulandığı gör÷lmektedir. İslamiyet'ten önce Türklerdeki ölümler kùltü ile bir kısım inanç ve uygulamaların günümüzde şekil değiştirip İslamî motiflere bürünerek varlığını devam ettirdiği söylenebilir.

Sonuç

Ordu, coğrafi konumu ve tabii güzelliklerinin yanında çeşitli kùltürlerin ve inançların yaşatıldığı bir bölge konumundadır. Yörenin İslam diniyle ciddi mânada tanışması Çepni Türklerinin yöreye gelmesiyle mümkün olmuştur. Müslümanlığın yöreye tamamen yayılması ise Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u fethetmesiyle gerçekleşmiştir. Müslüman Türk hâkimiyeti öncesi Ordu yöresinde Pers ve Pontus kùltürünün etkisi göz ardı edilemez. Bu bölgelerde varlıklarını devam ettiren topluluklar, devraldıkları kùltürel ve dinî mirasa kendilerine ait birtakım inançları da katarak bir inanç yumağı oluşturmuş ve bu inanışlar değişime uğramış olsa bile bir şekilde günümüze geleneklerle ulaşmıştır.

Yörede tespit ettiğimiz geçiş dönemleri ile ilgili halk inanışlarının büyük çoğunluğu, Anadolu'nun farklı bölgelerindeki halk inanışlarıyla bir benzerlik taşımaktadır. Ordu yöresi halk inanışlarının ele alındığı bu çalışmamızda tespit edilen inanış ve uygulamaların bütün yöre tarafından kabul edildiğini ve uygulandığını söylemek mümkün değildir. Bununla birlikte etkisi ve yoğunluğu değişken de olsa, bu inanışlardaha çok yaşlılar ve kadınlar arasında kabul gördüğu ve yaşatılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Yörede yaygın halk inanışlarından doğum ve ölüm gibi hayatın çeşitli safhalarında uygulanan pratiklerin daha yaygın olduğu tespit edilmiştir. Yörede yaygın olan halk inanışlarının temel özelliği, bu yörede yaşayan farklı etnik ve dini grupların birarada yaşamasına sağladığı katkıdır. Yörede mevcut olan

⁷² Ünver Günay – Harun Güngör, *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi* (Ankara: Berikan Yayınları, 2015), 61.

Müslüman Gürcüler, Alevî kültürüne mensup topluluklar ve Sünnî Türkler arasında ortak inanışların varlığı, bu toplulukların bir arada huzur içerisinde yaşamasına vesile olmaktadır. Örneğin daha çok Alevî toplumun kutladığı Hıdrellez şenliklerine yörede bulunan Sünnî toplumun iştirak etmesi, bu birlikteliğin tezahür etmiş halidir. Belki de bu özelliği sebebiyle halk inanışları, kuşaktan kuşağa günümüze kadar varlığını korumayı başarmıştır. Halk inanışları, konusu, inceleme alanı ve kökeni ne olursa olsun kutsallığına inanılan ve kendisinde kutsal ve koruyucu bir güç olduğu düşünülen şeylerdir.

Kaynakça

- Bali, Aslı. *Mersin Konargöçerlerinin Halk Kültüründe İnanışlar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Baş, Mithat. *İlkçağdan Günümüze Ordu Tarihi*. Ankara: Yason Yayınları, 2014.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: Bilgesu Yayınları, 3. Baskı, 2016.
- Çelik, Ali. *İslam'ın Kabul ve Reddettiği Halk İnançları*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2. Baskı, 2013.
- Çeltikçi, Orhan. "Türk Dünyası Kültüründe Doğum Üzerine Ortak Uygulamalar". *Journal of Azerbaijani Studies* 12 (2010), 511-521.
- Çoruhlu, Yaşar. *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 3. Baskı, 2015.
- Demir, Necati. *Tarihi Süreç İçinde Karadeniz Bölgesi*. Ankara: Altınordu Yayınları, 2. Baskı, 2018.
- Dizman, İbrahim. *Denize Düşen Dağ: Ordu*. İstanbul: Heyemola Yayınları, 2008.
- Eliade, Mircea. *Dinler Tarihine Giriş*. çev. Lale Arslan Özcan. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2014.
- Engin, Abdulkadir. *Ordu Yöresine Ait Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*. Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Erbaş, Ali. "Muhtelif Dinlerde Su Motifi". *EKEV Akademi Dergisi* 20 (2004), 241-258.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki. *Anadolu İnançları Anadolu Üçlemesi 1*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Baskı, 1998.
- Günay, Ünver – Güngör, Harun. *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınları, 2015.
- Günay, Ünver vd. *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 1996.

- Hançerlioğlu, Orhan. *Dünya İnançlar Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 3. Baskı, 2000.
- İnan, Abdulkadir. *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı, 1986.
- Jumabaev, Maksat. *Kırgız Gelenek ve İnanışlarında Dini Ritüeller*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Kalafat, Yaşar. "Türk Dünyası Tarih Çalışmalarında Halk İnançlarının Önemi". *Milli Folklor Dergisi* 44 (1999), 88-90.
- Kalafat, Yaşar. *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnanıcının İzleri*. Ankara: Berikan Yayınevi, 6. Baskı, 2010.
- Kalafat, Yaşar. *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*. Ankara: Berikan Yayınevi, Genişletilmiş 2. Baskı, 2009.
- Kalafat, Yaşar. *Orta Asya'dan Orta Doğu'ya İnanç Göçü*. Ankara: Berikan Yayınları, 2011.
- Kaya, Hümeyra Çağlayan. *Ünye Halk Kültürü*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- King, Charles. *Karadeniz*. çev. Zülal Kılıç. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2015.
- Ksenophon. *Anabasis On Binlerin Dönüşü*. çev. Sinem Ceviz. İstanbul: Parola Yayınları, 2014.
- Ögel, Bahaeddin. *Türk Mitolojisi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 6. Baskı, 2014.
- Örnek, Sedat Veyis. *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2017.
- Örnek, Sedat Veyis. *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1966.
- Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Bilgesu Yayınları, 2. Baskı, 2016.
- Özsait, Mehmet. "İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi". *Trabzon Tarihi Sempozyumu*. ed. Kemal Çiçek vd. 35-43. Trabzon: Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, 1998.
- Polat, Kemal. *Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. Baskı, 2008.
- Polat, Kemal. *Beşikten Mezara Kırgız Türkleri*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2009.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. *Din Fenomolojisi*. Isparta: Fakülte Kitapevi, Genişletilmiş 2. Baskı, 2011.
- Selçuk, Ali. "Tahtacıların Doğum ile İlgili İnanç ve Uygulamalarına Fenomenolojik Bir Yaklaşım". *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi* 16 (2004), 163-180.
- Selçuk, Ali. *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.

- Sırtbaşı, Yasemin. *Ordu İli Gökkyöy İlçesi Monografisi*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Tanyu, Hikmet. “Dini Folklor veya Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma I”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21 (1973), 123-142.
- Tirmîzî, Ebu İsa Muhammed. *es-Sünen*. 2. Baskı. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Topçuoğlu, Hatice. *1932-1951 Yılları Arasında Ordu Halkevinde Yapılan Halkbilim Çalışmaları*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Ünal, Mustafa. “Halk Dini Verilerinin Fenomenolojik Yöntemle İncelenmesi”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (2000), 227-242.
- Yediylıdız, Bahaeddin vd. *Orta Karadeniz Kültürü*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2005.
- Yıldız, Adnan. *Osmanlı Belgelerinde Ordu*. İstanbul: Ordu Valiliği Yayınları, 2013.

Ek: Kaynak Kişiler Tablosu

Kişiler	Yaş	Cinsiyet	Meslek	Görüşme Tarihi	Yer (Mahalle)
K1	56	Erkek	Mahalle Muhtarı	29 Eylül 2018	Korgan Çitlice
K2	70	Erkek	Emekli Öğretmen	26 Eylül 2018	Çatalpınar Güney
K3	68	Kadın	Ev Hanımı	09 Haziran 2018	Aybastı Zaferimilli
K4	65	Kadın	Ev Hanımı	07 Nisan 2018	Korgan Terzili
K5	72	Kadın	Ev Hanımı	01 Eylül 2018	Ünye Pelitliyatak
K6	70	Kadın	Ev Hanımı	17 Haziran 2018	Korgan Belalan
K7	75	Kadın	Ev Hanımı	01 Eylül 2018	Ünye Pelitliyatak
K8	78	Kadın	Ev Hanımı	25 Mayıs 2018	Aybastı Armutlu
K9	70	Kadın	Ev Hanımı	19 Ağustos 2018	Aybastı Uzundere
K10	75	Erkek	Emekli	22 Aralık 2018	Kabadüz Musakırık
K11	60	Erkek	Esnaf	07 Ocak 2019	Aybastı Fatih
K12	69	Kadın	Ev Hanımı	21 Aralık 2018	Korgan Koçcuğaz
K12	74	Erkek	Ev Hanımı	05 Ocak 2019	Gürgentepe Muratçık